

TAPIO LITMANEN, AILA-LEENA MATTHIES,
KATI NÄRHI, TIINA SILVASTI,
MIIKKA SALO & TEEA KORTETMÄKI

Rihmoista vahvaksi kudelmaksi

JYVÄSKYLÄLÄISEN
YHTEISKUNTATIETEELLISEN
YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN
KEHITYSVAIHEITA

Jyväskyläläisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen varhaisvaiheessa on muutamia merkittäviä rihmoja. Sosiologian, sosi-aalityön, yhteiskuntapolitiikan ja filosofian piirissä huolestuneisuus omien oppiaineiden vaikeudesta hahmottaa ympäristöasioiden merkitystä antoi pontta tutkimus- ja opetusaloitteille. Eri tieteenalojen hennot rihmat syvenivät vuosien saatossa vahvemmiksi kudelmiksi ja institutionalisoituivat. Uusin vaihe on yliopiston yhteinen Re-surs-siviisausyhteisö (JYU.Wisdom).

Tässä teoksessa uudelleen julkaistavissa YHYS-historiikeissaan professorit Marja Järvelä ja Esa Konttinen dokumentoivat omista näkökulmistaan alan varhaisvaiheita Jyväskylän yliopistossa. Nyt puheenvuoron saavat seuraavat akateemiset sukupolvet. He kertovat osin samoista ja osin uudemmista vaiheista. Kirjoittajilla on ollut vapaus kuvata alan kehitystä valitsemallaan tyylillä.

MONIAINEKSIINEN YMPÄRISTÖSOSIOLOGIA (TAPIO LITMANEN)

Kuten professori Esa Konttinen tämän kirjan muistelutekstissään kertoo, hän innostui ympäristösosiologiasta niin, että kokosi nuorista gradun- ja väitöskirjantekijöistä tutkimusryhmän. 1990-luvun alussa saatu Suomen Akatemian rahoitus loi edellytyksiä järjestäytyneelle toiminnalle.

Vaivaton yhteisymmärrys Esan kanssa aihepiiriin tärkeydestä motivoi nuorempia tutkijoita valtavasti. Esan tasa-arvoinen ja arvostava suhtautuminen nuoriin tutkijoihin oli esimerkillistä. Yhteishenkeä luotiin monilla retkipäivillä kansallispuistoihin ja luontokohteisiin. Tuohon aikaan ryhmään kuului vaihtelevasti henkilöitä, mutta ainakin Marja Ylönen, Matti Nieminen, Kimmo Saaristo, Ilkka Virmasalo, Leena Suopajarvi ja Jukka Peltokoski on mainittava.

Environmental social research in Jyväskylä

Environmental social science research at the University of Jyväskylä was initially separate environmental sociology, social policy and social work research at the Department of Social Sciences and Philosophy. Since then, the cooperation has intensified and especially the jointly created study units strengthened the goal of developing research and education in the field with a wider group of participants. In the latest phase, the JYU. Wisdom resource wisdom community of the entire university has enabled the interaction of the multidisciplinary community and the efforts to develop environmental research and teaching in different disciplines.

Yhteishenkeä luotiin monilla retkipäivillä kansallispuistoihin ja luontokohteisiin.

Alkuvaiheissaan Jyväskylän ympäristösosiologian perustavia kysymyksiä olivat ympäristökiistat ja -protestit sekä ympäristöliikkeet ja ympäristöhuolen organisoituminen kansalaisjärjestöiksi tai paikallisiksi epämuodollisiksi liikehdinnöiksi (Konttinen ym. 1999; ks. myös Ylönen 2011). Tausalla oli myös professorien Martti Siisiäisen ja Risto Alapuron luoma kansalaisyhteiskunnan tutkimuksen perinne.

Lisäksi olimme kiinnostuneita ympäristöhallinnosta ja -hallinnasta sekä siitä, kuinka ympäristöhallinta on myös paikallinen kysymys ja kuinka yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita tapahtuu ja tuotetaan paikallisesti (Konttinen & Litmanen 1996). Lähtökohtamme oli ymmärtää paikallisyhteisöt moniaineksisena sosiokulttuurisena kokonaisuutena, mutta hahmottaa myös paikallisuuden eri tilalliset tasot.

Toinen suunta Jyväskylän ympäristösosiologiasa oli energian yhteiskunnallisten ulottuvuuksien tutkiminen. 1990-luvun puolivälin tienoilla aloitimme yhteistyötä Tampereen yliopiston politiikan tutkijoiden kanssa. Tutkija Kari Karjalaisen sekä professorien Ilkka Ruostetsaaren ja Olavi Borgin energiapolitiikan tutkimukset sopivat yhteen oman ydinvoimapolitiikkaan kohdistuvan kiinnostuksen kanssa (Litmanen 2001).

Ilkka Ruostetsaaren johdolla muodostimme tutkimusryhmän, kun saimme Akatemiahankkeen ja myöhemmin TEKES-hankkeen. Tutkimusryhmän tamperelaiset jatko-opiskelijat Matti Kojo ja Pekka Hokkanen olivat tärkeitä yhteistyökumppaneita, koska kiinnostus ydinjäte- ja ydinvoimapolitiikan tutkimiseen yhdisti. Kyseisten henkilöiden väitöskirjat (Hokkanen 2008; Kojo 2014) Tampereen yliopistoon sekä jyvaskyläläisten Miikka Salon (2014) ja Mika Karin (2020) väitöskirjat Jyväskylän yliopistoon kertovat energiapolitiikan ja -sosiologian kiinnostuksistamme.

Vuodesta 2006 eteenpäin ympäristösosiologian kiinnostus suuntautui myös kaivannaissektorin

tutkimiseen. Itä-Suomen yliopiston professori Rauho Sairisen johdolla toteutimme peräjälkeen kolme menestyksekkästä kaivostutkimusta. Yhdistävä lähtökohta oli sosiaalisen toimiluvan teoretisointi ja operationalisointi sekä luonnonvarapolitiikan erittely. Tuija Jartin väitöskirja (2022) dokumentoi jyvaskyläläistä kaivossosiologiaa. Kaivostutkimuksen jälkeen yhteistyö Itä-Suomen yliopiston kanssa jatkui professori Lasse Peltosen johtamassa strategisen tutkimusneuvoston hankkeessa, jossa paneuduttiin yhteishallintaan ympäristöpäätöksenteossa. Yhteistyössä Pompeu Fabra -yliopiston ja LUT-yliopiston kanssa olemme palanneet ydinvoimakysymysten äärelle teoreettisena lähtökohtana odotusten sosiologia ja lupausten poliittisuus. Professori Terhi-Anna Wilskan kulutussosiologinen tutkimus on myös tärkeä mainita keskusteltaessa jyvaskyläläisestä ympäristösosiologiasta.

Esa Konttisen kanssa kehitimme jyvaskyläläistä ympäristösosiologiaa myös opetuksen puolella. Kurssit, kuten ympäristösosiologia ja sosiologinen riskitutkimus osoittautuivat suosituiksi, minkä johdosta on vuosien saatossa valmistunut kymmeniä opinnäytteitä kyseisistä aiheista ja vahvoja asiantuntijoita työelämän eri tehtäviin. Myöhemmin ympäristösosiologian kurssi on ollut vakitarjontaa myös yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen opintokokonaisuudessa.

SOSIAALITYÖN YHTEISKUNTATIEEELLISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN ALKUAIKOJA JA KEHITYSTÄ (AILA-LEENA MATTHIES)

Jyväskylän yliopisto oli 1960- ja 1970-luvuilla pilttiyliopistona valtakunnallisessa tutkinnouudistuksessa, jonka tavoitteena oli rakentaa paremmin työelämän tehtäviin vastaavia koulutusohjelmia. Sosiaalityöntekijäksi saattoi valmistua koulutusohjelmassa, joka oli nimeltään enteellisesti ”Sosiaalisen ympäristön ja sosiaalityön suunnittelun koulutusohjelma”. Pääaineeksi saattoi valita yhteiskuntapolitiikan tai sosiologian, sosiaalityöhän ei vielä ollut itsenäinen oppiaine. Rakennetun ympäristön suunnitteluoptimismi suuntasi sosiaalityön opintoja vahvasti rakenteelliseen ja ennaltaehkäisevään tasoon, kun perinteisestä yksilötason sosiaalityöstä ja sen tutkimuksesta opinnoissa oli varsin niukasti sisältöjä.

Vuonna 1978 alkaneet sosiaalityön opintoni tässä koulutusohjelmassa saivat graduvaiheessa

Wisdom-yhteisön
Viisauden talo Jyväskylän
yliopistokampuksella.

lisäpainotusta yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen ja spesifimmin sosiaalityön ns. ekososiaaliseen lähestymistapaan. Tarkastelin gradussani (1983) Länsi-Saksan uusien yhteiskunnallisten liikkeiden parissa syntyneen uudenlaisen omaehtoisen sosiaalityön muotoja, jotka nimesin vaihtoehtoiseksi sosiaalityöksi. Saksalaisten ympäristöliikkeiden vaikutus näkyi vaihtoehtoisen sosiaalityön ajattelussa ja käytännön projekteissa hyvin selkeästi. Sain valmistumiseni jälkeen Suomen Akatemialta rahoitusta tutkimukseen vaihtoehtoisen sosiaalityön mahdollisuuksista Suomessa. Havaitsin, että myös Suomessa syntyneissä vaihtoehtoprojekteissa, kuten nuorten työpajoissa oli sama yhteinen piirre: elinympäristöön ja luonnonympäristöön liittyvät kysymykset kietoutuivat kiinnostavalla tavalla osaksi sosiaalisten kysymysten ratkaisuja. Aloin kuvata ilmiötä saksan kielestä kääntämälläni ekososiaalisen lähestymistavan käsitteellä (Ökosozialer Ansatz).

Suomessa lainsäädäntö alkoi edellyttää vuodesta 1994 alkaen ympäristövaikutusten arviointia (YVA) erilaisista suunnittelukohteista. Siihen sisältyi myös sosiaalisten vaikutusten arviointi (SVA). Ilmoitimme sosiaalityön opettajien pienellä tiimillä, että kyse on sosiaalityön ydinosaamisalueesta. Saimme yhteiskuntapolitiikan laitokselle rahoitusta sosiaalityöntekijöiden vastaavan täydenniskoulutuksen toteuttamiseen sosiaali- ja terveysministeriön ennaltaehkäisevän sosiaalipolitiikan projektista. Koulutukseen sisältyi paikallisten suunnittelukohteiden SVA-pilotointia kaupungin ja maalaiskunnan

sosiaalityöntekijöiden kanssa. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan yksikön sosiaalityön tutkimus toi ekososiaalista lähestymistapaa ja SVA:ta myös Euroopan komission neljännen puiteohjelman 1998–2000 rahoittamaan kolmen maan tutkimushankkeeseen ”New Local Policies in European Cities”, jota koordinoin uudesta työpaikastani Saksasta käsin.

Elinympäristöön ja luonnonympäristöön liittyvät kysymykset kietoutuivat kiinnostavalla tavalla osaksi sosiaalisten kysymysten ratkaisuja.

Seuraavan kerran ympäristötutkimus ja ekososiaalinen lähestymistapa veivät mennessään, kun palasin Saksasta Jyväskylän yliopistoon, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniukseen. Saimme Akatemialta rahoituksen hankkeeseen (2015–2019), joka tarkasteli ekososiaalisen siirtymän kysymyksiä sosiaalityössä. Tutkijoina hankkeessa olivat Kati Närhiin lisäksi Ingo Stamm ja Tuuli Hirvilampi, joilla kummallakin on omat näkökulmansa ekososiaaliseen ajatteluun. Tutkimuksessa lanseerasimme ekososiaalisten innovaatioiden käsitteen ja kokosimme siitä empiirisiä esimerkkejä Saksasta, Belgiasta, Italiasta, Suomesta ja Britanniaista.

Eurooppalaisten verkostojen kanssa yhteistyössä saimme rahoitusta Euroopan Komission Horizon2030- ohjelmasta sosiaalityön tohtori-koulutus- ja tutkimushankkeeseen (2020–2024). ASTRA-tutkimuksessa 15 globaalisti rekrytoitua sosiaalityön tohtoriopiskelijaa tutkii monitieteisen kestäväsiirtymän ajatusten soveltamista sosiaalisen inklusion parantamiseksi sosiaalityössä. ASTRA on avannut silmiä paitsi ympäristötutkimuksen monitieteellisyteen myös globaaliin konkreetiaan kansainvälisten tutkijoiden kautta. Samalla käsitys sosiaalityön tehtävästä kestäväsiirtymän tekijänä haastaa perinteisen sosiaalityön rajoja.

EKOSOSIAALINEN LÄHESTYMISTAPA SOSIAALITYÖSSÄ (KATI NÄRHI)

Kiinnostuin yhteiskuntatieteellisestä ympäristötutkimuksesta opiskeluaikoina 1990-luvun alussa osallistuessani Jyväskylässä professori Marja Järvelän graduseminaariin. Sen seurauksena tein graduni Marjan ja Markku Wileniuksen suomalaisia ympäristövaikuttajia tarkastelevan akatemiahankkeen eräästä aineistokokonaisuudesta. Pääsin mukaan myös Aila-Leenan ja Marjan Ekososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä -hankkeeseen, jossa tuotettiin sosiaalityöntekijöiden tietoa elinympäristön ja ihmisten hyvinvoinnin välisestä suhteesta ennaltaehkäisevään päätöksentekoon. Lisäksi rakensimme yhdessä Aila-Leenan kanssa Ekososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä -opintokokonaisuuden (15 ov) (Matthies & Närhi 1998).

Yhteistyömme jatkui kansainvälisessä EU-rahoitteisessa tutkimushankkeessa, jossa kehitettiin konkreettisia tapoja estää lähiöiden sosiaalisen syrjäytymisen prosesseja, tutkittiin sosiaalisten vaikutusten arviointia (SVA) ennaltaehkäisevään ja rakenteelliseen sosiaalityön välineenä sekä analysoitiin sosiaalisen syrjäytymisen ja elinympäristön välistä teoreettista ajattelua sosiaalityön näkökulmasta (Matthies ym. 2001). Keräsin hankkeessa aineiston väitöskirjaani, joka tarkasteli suomalaisten sosiaalityöntekijöiden ekososiaalisen sosiaalityön rakentumista (Närhi 2004). Sosiaalityöllä yhteiskuntatieteenä on rooli sekä velvollisuus olla omalta osaltaan mukana edistämässä ekososiaalista siirtymää yhteiskunnassa.

Tutkimustoimintamme laajentui globaaliksi viimeistään vuoden 2012 kansainvälisen sosiaalityön maailmankonferenssissa Tukholmassa ja 2014

Jyväskylän yliopiston sosiaalityön ekososiaalisesti orientoitunut tutkimus on ollut edelläkävijä valtakunnallisesti ja se on myös kansainvälisesti varsin tunnettu.

Melbournessa, jossa löysimme Aila-Leenan kanssa ekososiaalista teemoista kiinnostuneita tutkijoita ympäri maailmaa (Matthies & Närhi 2017).

Olemme kirjoittaneet Aila-Leenan kanssa monia ekososiaalista viitekehystä tarkastelevia tekstejä (mm. Matthies & Närhi 2014, 2018; Närhi & Matthies 2001, 2016, 2018). Jäsentämämme viitekehysten kaksi teoreettista pääsuuntausta, systeemitieteellinen ja ekokriittinen, näkyvät edelleen tärkeänä jäsenyyksenä kansainvälisessä sosiaalityön kirjallisuudessa.

Nykyään ekososiaalisen sosiaalityön orientaatio on Jyväskylän yliopiston sosiaalityön oppiaineen yksi tutkimuksen painopistealueista ainoana Suomessa. Sen lisäksi vain Jyväskylän yliopiston sosiaalityön tutkinto-ohjelman opetussuunnitelmassa on pakollisena opetuksena sosiaalityön suhdetta kestäväsiirtymään esittelevä *Social work in ecosocial transition* -kurssi (Ranta-Tyrkkö & Närhi 2021). Viime vuosina sekä maisteri- että tohtoriopiskelijoiden kiinnostus sosiaalityön ja luonnon välisen suhteen tutkimiseen on lisääntynyt. Kaiken kaikkiaan voi sanoa, että sosiaalityön yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus kytkeytyi 1980–1990-luvulla suoraan ympäristöliikkeiden ja ajankohtaisten ympäristökriisien tutkimukseen, ja toisaalta poikkitieteellisiin poliittis-hallinnollisiin suunnittelukäytäntöihin palvelujärjestelmässä. Onnellisten sattumien, mutta myös sinnikkään ja pitkäjänteisen työskentelyn ansiosta Jyväskylän yliopiston sosiaalityön ekososiaalisesti orientoitunut tutkimus on ollut edelläkävijä valtakunnallisesti ja se on myös kansainvälisesti varsin tunnettu ja viitattu ekososiaalisen sosiaalityön tutkimuskeskusteluissa.

YMPÄRISTÖKYSYMYKSET OSAKSI YHTEISKUNTAPOLITIIKKAA (TIINA SILVASTI)

Yhteiskuntapolitiikan (YKP) professori emerita Marja Järvelän työ on luonut vahvan pohjan

ympäristökysymysten vakiinnuttamiseksi osaksi yhteiskuntapolitiikan oppiainetta. Jyväskylässä YKP:ssa on perinteisesti ollut kolme oppiaineen sisäistä suuntautumisvaihtoehtoa: työelämän tutkimus, ikääntyminen ja hoiva sekä kestävä kehitys.

Aloitan opetuksesta, jonka merkitystä tulevaisuuden rakentamisessa ei sovi edes tutkimuksesta puhuttaessa unohtaa. Suuri(n) osa alan yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta syntyy sen asiantuntijuuden kautta, jota autamme opiskelijoita opintojensa aikana rakentamaan. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen otteen vieminen läpäiseväksi teemaksi YKP:n opintoja onkin merkinnyt konkreettisesti sitä, että oppiaineesta on valmistunut kymmenittäin maistereita, joiden tutkielmien aiheet ja teoreettis-käsitteelliset viitekehykset ovat kytköksissä kestävyyskysymyksiin. Tämä on tuottanut työmarkkinoille sosiaalitieteellisesti päteviä ympäristö- ja kestävyyskysymyksiin perehtyneitä asiantuntijoita. Asiantuntijuuden kombinaatio on erittäin tärkeä pyrittäessä kohti ekohyvinvointivaltiota, jossa perinteisen hyvinvointivaltion tulee ”vihertyä” ja ympäristövaltion löytää sosiaalinen perustansa.

Asiantuntijuuden kombinaatio on erittäin tärkeä pyrittäessä kohti ekohyvinvointivaltiota, jossa perinteisen hyvinvointivaltion tulee ”vihertyä” ja ympäristövaltion löytää sosiaalinen perustansa.

Yhteistyössä Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen (YFI) muiden oppiaineiden kanssa rakensimme vuonna 2014 moduulin – sivuainekokonaisuuden – jonka nimen evoluutio on omalla tavallaan kiinnostava: Opintosuunnitelma 2014–2017 ”Ympäristö ja yhteiskunta”; 2017–2020 ”Kestävä kehitys”; 2021–2024 ja 2025–2027 ”Kestävät yhteiskunnat”. Moduulin saattoi suorittaa vuoteen 2024 saakka 25–40 opintopisteen, ja sen jälkeen 35 opintopisteen laajuksena.

Tutkimuksessa YKP:ssa jatkuu emerita Järvelän perintönä ilmastonmuutoksen yhteiskunnallisten vaikutusten tutkimus, kuten Teea Kortetmäki

seuraavassa kirjoittaa. Toisena vahvana alueena on yhteiskuntatieteellinen ruokatutkimus (*food system studies*), joka käynnistyi toden teolla vuonna 2014. Tuolloin saimme Koneen Säätiön kolmevuotisen rahoituksen projektille ”Tulevaisuuden ruokaturva Suomessa” (esim. Paloviita ym. 2016). Samaan aikaan olin mukana EU:n seitsemännestä puiteohjelmasta rahoitetussa projektissa TRANSMANGO, jossa kohteena olivat eurooppalaiset ruokajärjestelmät haavoittuvuuksineen (esim. Grivins ym. 2018). Näiden projektien ja joidenkin pienempien rahoitusta ympärille rakensimme *Food system studies* -tutkimusryhmän, jonka ytimen muodostivat Ari Paloviita, Antti Puupponen, Teea Kortetmäki, Ville Tikka ja johtajana allekirjoittanut. Työ jatkui erilaisissa kokoonpanoissa Suomen Akatemian rahoittamisessa STN-hankkeissa ScenoProt ja JustFood. Sitten min apulaisprofessori Teea Kortetmäki on jatkanut yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella ja JYU.Wisdomissa omaa työtään ympäristöetiikan ja oikeudenmukaisen siirtymän parissa. *Food system studies* -ryhmä jatkaa laajempaan verkostona ruokajärjestelmään liittyvien kysymysten parissa.

ENERGIAMURROKSEN TUTKIMUS (MIIKKA SALO)

Jyväskylän yliopistossa on tehty energiamurrokseen kytkeytyvää yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ja opetusta yli 20 vuoden ajan. Energiamurrostutkimus on ollut luonteeltaan monitieteistä alusta saakka. Koordinoitu energiamurrosta koskeva opetus ja tutkimus lähti liikkeelle Jyväskylän yliopistossa pian vuosituhannen vaihteen jälkeen ja tammikuussa 2003 käynnistettiin uusiutuvaan energiaan keskittynyt tutkimus- ja opetusohjelma. Matemaattis-luonnontieteelliseen tiedekuntaan perustettu monitieteinen maisteriohjelma, jossa yhdistyivät tekniset, taloudelliset, ympäristölliset ja sosiaaliset näkökohdat, oli tuohon aikaan ainutlaatuinen Suomessa. Molemmat ensivaiheessa ohjelman sosioekonomiselta linjalta valmistuneet maisterit, allekirjoittanut ja Suvi Huttunen, ovat jatkaneet yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen parissa näihin päiviin saakka.

Energiamurroksen yhteiskuntatieteellinen tutkimus ja opetus alkoi Jyväskylän yliopistossa tilanteessa, jossa yhteiskuntatieteellinen energiatutkimus oli Suomessa pienimuotoista ja alan asiantuntijoita hyvin vähän. 1980-luvun jälkipuoliskolla yhteiskuntatieteellinen energiatutkimus

oli ollut Suomessa suhteellisen vilkasta ja tämä tutkimus tuotti monia arvokkaita näkökulmia energiajärjestelmän tutkimukseen, mutta monet näistä näkökulmista olivat käytännössä kadonneet yhteiskuntatieteellisestä energiatutkimuksesta 1990-luvun kuluessa.

Asiantuntemusta oli hyvin vähän myös hallinnossa, sekä kansallisella että aluehallinnon tasolla Keski-Suomessa: uusiutuvan energian edistäminen tarkoitti pikemmin ohjelmiin kirjattuja hurskaita toiveita kuin konkreettisia edistämistoimia. Monet nykyisin yleisesti itsestään selvinä pidetyt näkökohdat, kuten globaali ympäristökriisi, ihmisen aiheuttama ilmastonmuutos ja energiajärjestelmän murroksen välttämättömyys ja vääjäämättömyys, olivat Jyväskylän yliopiston uusiutuvan energian opetuksessa ja tutkimuksessa jo vuosituhanen taitteessa itsestään selvinä pidettyjä lähtökohtia. Jyväskylän yliopistossa uusiutuvan energian tarkastelussa avainhenkilö oli Uusiutuvan energian koulutusohjelmassa opettanut Ari Lampinen.

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella (YFI) yhteiskuntatieteellistä energiatutkimusta on tehty pitkän aikaa yhteistyössä erityisesti Tampereen yliopiston tutkijoiden kanssa, mm. Suomen Akatemian Valta Suomessa -ohjelman hankkeessa vuosina 2007–2009.

Jyväskylän yliopistoon perustettiin vuonna 2018 poikkitieteellinen, tiedekuntien rajat ylittävä tutkijoiden Resurssiviisausyhteisö JYU.Wisdom, jonka tarkoituksena on planetaarisen hyvinvoinnin edistäminen ympäristökriisien ja kestävyyssiirtymien tutkimuksen, kestävyysopetuksen kehittämisen ja yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen kautta. Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittaman CORE-hankeen (Yhteistoiminnallisia ratkaisuja sirpaloituvien yhteiskuntien ongelmiin – käänne yhteishallintaan ympäristöpäätöksenteossa 2017-2022) osana toiminut, kansalaisyhteiskunnan toimijoihin keskittynyt YFI-laitoksen hanke kutsuttiin mukaan tutkijayhteisön toimintaan jo sen perustamisvaiheessa alkuvuonna 2018.

Tiedekuntarajat ylittävässä yhteistyössä on tutkijayhteisön toimesta tuotettu mm. *Interdisciplinary perspectives on planetary well-being* -kirja sekä runsaasti kestävyysopetusta myös yliopiston ulkopuolisille tahoille. YFI:n tutkijat ovat olleet toteuttamassa kaikille avoimesti saatavilla olevia planetaariseen hyvinvointiin keskittyviä verkkokursseja. Vuosina

2021–2023 toteutetussa EU:n Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittamassa Polku 2.0 -hankkeessa koulutettiin Keski-Suomessa yrittäjiä, yritysten työntekijöitä, opiskelijoita ja työttömiä työnhakijoita ymmärtämään kestävyyskysymyksiä kokonaisvaltaisesti ja edistämään vastuullisuutta omalla alallaan.

YFI:n ympäristötutkimuksella on ollut vaikutusta kansalaisyhteiskunnan toimijoiden toimintaedellytyksiin. YFI:n tutkijat (Esa Konttinen, Sakari Möttönen, Miikka Salo) toimivat linkkinä Keski-Suomen maakuntaliiton viranhaltijoiden ja omien vesistöjensä heikkenemisestä huolestuneiden keskisuomalaisten kansalaisten välillä. Kansalaisten asenteita kartoittanut tutkimus vuosina 2015–2016 paljasti ristiriidan vesistöjä koskevan viranomaistiedon ja kansalaisten käsitysten välillä, ja legitimoiti kansalaisten vuosikymmeniä jatkuneen vesien tilan heikkenemistä koskeneen huolen maakuntakaa-voituksesta vastanneiden viranomaisten silmissä. Vesien tilasta huolestuneet kansalaisliikkeet alettiin ottaa vakavammin vesienhoidon suunnittelussa Keski-Suomessa – maakuntaohjelman toimenpidesuunnitelmassa (2019–2020) kansalaisjärjestöille annettiin aktiivisempi rooli vesienhoidossa perinteisen viranomaisvetoisuuden rinnalla.

MONITIEEINEN JYU.WISDOM (TEEA KORTETMÄKI)

Kymmenen vuotta sitten (2014) YHYSin tiedotuslehdessä julkaistiin Marja Järvelän eläköitymisluento Maa, ilma ja minä (mukana tässä teoksessa). Marjan hieno ura (jota Marja on jatkanut vielä ”eläköidyttyäänkin”, esim. Kortetmäki & Järvelä 2021) ilmentää, että Jyväskylän yliopistossa oli tehty yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta jo pitkään merkittävällä tasolla. Ehkä leimallista tekemiselle oli kuitenkin jonkinlainen kotipesäisyys, josta ei vielä ainakaan oman yliopiston sisällä rakentunut kovin vahvoja tieteenalojen ja tiedekuntien välisiä siltoja. Kun sitten 2017 Jyväskylässä väiteltäni lähdin kahdeksi vuodeksi kasvamaan tutkijatohtorina Tampereen yliopistoon, alkoi Jyväskylän yliopistossa kuplia uudella tavalla: silloin sai alkunsa ylitiedekuntainen kestävyystutkimuksen tekijöitä yhdistävä JYU.Wisdom-resurssiviisausyhteisö.

Wisdomin syntyaskelia vuoden 2018 loppupuolella vauhditti ajatus planetaarisen hyvinvoinnin kirjasta, joka edistäisi tieteidenvälistä yhteisteke- mistä. Kirja tosin jäi odottamaan yhteisön todet-

Teea Kortetmäki puhumassa YHYS-kollokvion työryhmässä Jyväskylässä 2019. Kuva: Minna Santaaja

tua, että vasta orastaneesta käsitteestä kannattaisi ensin julkaista tutkimusartikkeli. Noiden tuosten syntyprosessi oli tieteidenvälisen yhteistyön opettelun innostunutta ja työlästä aikaa. Yhteistä käsitelymmärrystä rakennettiin puolentoista tunnin aamiaiskokouksilla (maanantaiaamuisin klo 8.30!) ja lavennettiin lounaskollokvioissa, joissa yhteisen lounassalaatin äärellä kuunneltiin ja keskusteltiin eri alojen tutkijoiden tutkimusaiheista. Yhteiskuntatieteiden väki oli alusta alkaen aktiivisesti mukana ja muun muassa Miikka Salo, Suvu Huttunen ja allekirjoittanut olivat aktiivisesti tutkimusta kehittämässä.

Wisdomin laajeneminen näkyi lukuisissa hankkeissa, yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen vahvistumisena (esimerkkinä vaikkapa yhteistyö kuntien kanssa luontokadon hidastamiseksi) ja palkkaresursseina. Professoreita ei palkkaraheilla tuolloin vielä sentään saatu, mutta kolme monivuotista Wisdom Fellow -tutkijatohtoria ja koordinaattoreita tukemaan laajenevan yhteisön toimintaa oli mahdollista rekrytoida. Vuonna 2019 tutkijatohtoreiden aloittaessa tieteidenvälisen yhteistyön kysyntä oli kova niin STN-rahoituksissa kuin juhlapuheissa, mutta käytännön tasolla yhteistyötä tukevat puitteet olivat niukkoja. Mentorointia ja koulutusta oli niukasti ja ajan ja rahan resurssoinnissa helposti unohtui, että rajat ylittävä tekeminen vaatii enemmän aikaa. Kuitenkin innostunut yhteisö antoi monille niin paljon, että mukana oltiin tunteja laskematta.

JYU:n yhteiskuntatieteiden ja filosofian (YFI) laitoksen väen merkitys tieteidenvälisten siltojen

luomisessa oli Wisdomissa huomattava. ”Yfiläisillä” oli kyky asemoida tulokulmia toisiinsa, eritellä ja sijoittaa yhden termin alta paljastuvan määrittelyn kirjoja samalle kartalle, ja asemoida erityistieteitä suurempaan kuvaan viheliäisten ongelmien ratkomisessa.

Varhaisvaiheen innostuneesta ja hiukan holtittomasti vesillä keikkuneesta Wisdomista on vakiintunut keskeinen osa Jyväskylän yliopistoa ja keskeinen voimavara ylitiedekuntaiselle yhteistyölle kestävyystutkimuksen parissa. Yhteiskuntatieteiden rooli on säilynyt tai jopa vahvistunut. Tätä kuvannee, että ensimmäinen Wisdom-professori, kestävyys siirtymien apulaisprofessorin urapolku, päätettiin sijoittaa juuri Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitokselle. Joukolle ”yfiläisiä” Wisdomista on tullut toinen koti ja verkosto, jonka oman rakennuksen eli Viisauden talon suojissa myös yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus voi versoa vastaamaan uuden ajan haasteisiin ja mahdollisuuksiin keskellä kampusmiljöötä.

LOPUKSI

Jyväskylän yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus oli alkuvaiheessa erillistä ympäristösosiologiaa, yhteiskuntapolitiikkaa ja sosiaalityön tutkimusta Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella. Sittemmin yhteistyö on tiivistynyt ja etenkin yhdessä luodut opintokokonaisuudet vahvistivat tavoitetta kehittää alan tutkimusta ja koulutusta laajemmalla osallistujajoukolla. Uusimmassa vaiheessa koko yliopiston JYU.Wisdom-resurssiviisausyhteisö on mahdollistanut monitieteisen yhteisön vuorovaikutuksen ja ponnistelut eri tieteidenalojen ympäristötutkimuksen ja -opetuksen kehittämiseksi.

KIRJALLISUUS

- ELO, M., HYTÖNEN, J., KARKULEHTO, S., KORTETMÄKI, T., KOTIAHO, J. S., PUURTINEN, M. & SALO, M. (2024)** *Interdisciplinary perspectives on planetary well-being*. Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003334002>
- GRIVINS, M., TIESENKOPFS, T., TIKKA, V. & SILVASTI, T. (2018)** Manoeuvring between regulations to achieve locally accepted results: analysis of school meals in Latvia and Finland. *Food Security*. DOI: [10.1007/s12571-018-0856-6](https://doi.org/10.1007/s12571-018-0856-6)
- HOKKANEN, P. (2008)** Kansalaisosallistuminen ympäristövaikutusten arviointimenetelyssä. Tampereen yliopisto, *Acta Electronica Universitatis Tampereensis*, 683.
- JARTTI, T. (2022)** Pelkkää kiveä? Uraanikaivostoiminnan kannatuksen ja vastustuksen sosiodemografinen ja moraalitaloudellinen määräytyminen Pohjois-Karjalassa, Kainuussa ja Lapissa. Jyväskylän yliopisto, JYU Dissertations, 510.
- JYU.WISDOM COMMUNITY (2021)** Planetary well-being. *Humanities and Social Sciences Communications* 8, 258. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00899-3>
- KARI, M. (2020)** First of its kind: Eurajoki as a nuclear community and site for the final disposal of spent nuclear fuel. Jyväskylän yliopisto, JYU Dissertations 255.
- KOJO, M. (2014)** Ydinjätepolitiikan osallistava käänne. Tampereen yliopisto, *Acta Electronica Universitatis Tampereensis*, 1474.
- KONTTINEN, E. & LITMANEN, T. (TOIM.) (1996)** Ekokuntia ja ökykuntia: tutkimuksia ympäristönhallinnan paikallisesta eriaikaisuudesta. Jyväskylän yliopisto, *SoPhi* 152.
- KONTTINEN, E., LITMANEN, T., NIEMINEN, M. & YLÖNEN, M. (1999)** All shades of green. The environmentalization of Finnish society. University of Jyväskylä. *SoPhi*, 33.
- KORTETMÄKI, T. & JÄRVELÄ, M. (2021)** Social vulnerability to climate policies: building a matrix to assess policy impacts on well-being. *Environmental Science & Policy* 123, 220–228.
- LITMANEN, T. (2001)** The struggle over risk. The spatial, temporal and cultural dimensions of protest against nuclear technology. Jyväskylän yliopisto, *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 177.
- MATTHIES, A-L. & NÄRHI, K. (TOIM.) (1998)** Ekososiaalisia oivalluksia sosiaalityön arjesta Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Työpapereita 102.
- MATTHIES, A-L., NÄRHI, K. & WARD, D. (TOIM.) (2001)** *Eco-social Approach in Social Work*, Sophi.
- MATTHIES, A-L. & NÄRHI, K. (2014)** Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä. Teoksessa Pohjola, A., Laitinen, M. & Seppänen, M. (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö*. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. Unipress, 87–116.
- MATTHIES, A-L. & NÄRHI, K. (TOIM.) (2017)** *Ecosocial transition in society: Contribution of social work and social policy*. Routledge.
- MATTHIES, A-L. & NÄRHI, K. (2018)** *Ecological theories in Social Work*. Teoksessa Thompson, N. & Stepney, P. (toim.) *Social Work Theory and Methods; The Essentials to be*. Routledge.
- NÄRHI, K. (2004)** The eco-social approach in social work and the challenges to the expertise of social work, *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 243, University of Jyväskylä.
- NÄRHI, K. & MATTHIES, A.-L. (2001)** What is the ecological (self-)consciousness of social work? Perspectives on the relationship between social work and ecology. Teoksessa Matthies, A-L., Närhi, K. & Ward, D. (toim.) *Eco-social approach in social work*, 16–53. Sophi.
- NÄRHI, K. & MATTHIES, A.-L. (2016)** Conceptual and historical analysis of ecological social work. Teoksessa J. McKinnon & M. Alston (toim.) *Ecological social work: Toward sustainability*, 21–38. Palgrave Macmillan.
- NÄRHI, K. & MATTHIES, A.-L. (2018)** The ecosocial approach in social work as a framework for structural social work. *International Social Work* 61(4), 490–502. DOI: [10.1177/0020872816644663](https://doi.org/10.1177/0020872816644663)
- PALOVIITA, A., KORTETMÄKI, T., PUUPPONEN, A. & SILVASTI, T. (2016)** Vulnerability matrix of the food system: operationalizing vulnerability and addressing food security. *Journal of Cleaner Production* 135 (1), 1242–1255. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.07.018>
- RANTA-TYRKKÖ, S. & NÄRHI, K. (2021)** Striving to strengthen the ecosocial framework in social work in Finland. *Community Development Journal* 56(3), 608–625.
- SALO, M. (2014)** Uusiutuva energia ja energijärjestelmän konsensus. Mekanismien näkökulma liikenteen biopolttoaineiden ja syöttötariffin käyttöön Suomeen. Jyväskylän yliopisto, *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 499.
- YLÖNEN, M. (2011)** Saastumisen kontrollin ideologia. Vesien saastumisen ja vesirikosten kontrolli Suomessa vuosina 1960–2000. University of Jyväskylä, *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 424.